

di. Bu sebeple Resûlullah, "Ebû Talha'nın asker içinde sesi bir grup insandan daha iyidir" demiştir (*Müsned*, III, 261). "100 kişiden, hatta 1000 kişiden daha iyidir" dediği de rivayet edilmektedir (Hâkim, III, 352). Hz. Peygamber Ebû Talha'yı çok sever, kendi annesinin Medine'li olması sebebiyle ona dayı diye iltifat ederdi (Hâkim, III, 351). Zaman zaman onun evine gider, Ümmü Süleym'in hazırladığı yemeği yer ve orada öğle yusuna yatardı. Bir gün Ebû Talha Enes'i göndererek Hz. Peygamber'i yemeğe davet etmişti. Ehl-i Suffe ile mescidde oturan Resûlullah, Enes daha birşey söylemeden yemeğe davet edildiğini anlamış ve yanındaki yetmiş (veya seksen) sahâbîyi alarak davete gitmişti. Bunun üzerine Ebû Talha telaşlanmış, fakat Ümmü Süleym Resûlullah varken telaşlanmanın yersiz olduğunu söyleyerek onu teskin etmişti. Resûl-i Ekrem yemeğin bereketlenmesi için dua ettikten sonra sahâbîleri onar kişilik gruplar halinde sofraya oturmuş, hepsi de karnını doymuştu (Buhârî, "Menâkıb", 25). Hz. Peygamber hac görevini ifa ettiği sırada tıraş olmuş, başının sağ tarafından kesilen saçları halka birer ikiye dağıtırken sol tarafından kesilenleri Ebû Talha'ya vermiş, karısı Ümmü Süleym de bu saçların bir kısmını saklamıştı.

Medineli müslümanlar arasında en çok hurma bahçesine sahip olan Ebû Talha, Mescid-i Nebevî'nin karşısında bulunan ve içindeki tatlı suyu Hz. Peygamber tarafından beğenilen Beyruhâ adlı bahçesini çok severdi. "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en üstün sevabı kazanamazsınız" (Âl-i İmrân 3/92) meâlindeki âyet nâzil olunca Hz. Peygamber'in yanına giderek bu bahçeyi Allah rızası için dilediği şekilde kullanmasını istedi. Onun bu davranışını takdir eden Resûl-i Ekrem'in bahçeyi akrabalarına vermesinin daha uygun olacağını söylemesi üzerine de onu Übey b. Kâ'b ve Hasân b. Sâbit gibi amcazadelerine ve yakın akrabalarına bağışladı (Buhârî, "Vekâle", 15, "Veşâyâ", 10).

Ebû Talha'dan rivayet edilen hadislerin sayısı bazı kaynaklarda 92, bazılarında yirmi küsur olarak verilmekte, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yirmi beş rivayeti yer almaktadır. Bunlardan üçü *Şahîh-i Buhârî*'de, üçü de *Şahîh-i Müslim*'dedir. Kendisinden üvey oğlu Enes b. Mâlik ile Abdullah b. Abbâs, Zeyd b. Hâlid ve oğlu Ebû İshak Abdullah ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 91; *Müsned*, III, 261; IV, 28-30; Buhârî, "Menâkıb", 25, "Menâkıbü'l-enşâr", 18, "Vekâle", 15, "Veşâyâ", 10; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 351-354; Vâkidî, *el-Megâzî*, I, 163, 242-243, 264-265, 296; II, 721; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 504-507; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 381; Ebû Zû'r'a ed-Dimaşkî, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Ni'metullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, I, 476, 562; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 619; III, 124, 181, 213; IV, 192, 229, 230-231, 308; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 564; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 347; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 549-551; IV, 113-115; Hatib, *el-Esmâ'ü'l-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid), Kahire 1405/1984, s. 398-400, 436, 437; İbn Beşkûvâl, *Gavâmîzü'l-esmâ'ü'l-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali — Muhammed Kemâleddin), Beyrut 1407/1987, I, 154-155; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafie*, I, 477-480; İbnü'l-Esir, *Üs-dü'l-gâbe*, II, 289-290; VI, 181-182; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, X, 75-77; Zehabî, *A'lamü'n-nübelâ*, II, 27-34; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 11-40*, s. 425-428; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 566-567; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, III, 414-415; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, s. 128; Şevkanî, *Derrü's-şahâbe fi menâkıbi'l-karâbeti ve's-şahâbe* (nşr. Hüseyin b. Abdullah el-Ömerî), Dimaşk 1404/1984, s. 394-395, 525-526, 642; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, VI, 6-12.

M. YAŞAR KANDEMİR

EBÜ TÂLİB

(أبو طالب)

Ebû Tâlib Abdümenâf b. Abdilmuttalib
b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî
(ö. 619 m.)

Hız. Peygamber'in amcası.

535 yılında doğdu. Annesi Fâtıma bint Amr b. Âiz el-Mahzümiye'dir. Hz. Peygamber'in babası Abdullah ile amcası Zübeyr'in öz kardeşidir.

Babası Abdülmuttalib ölümünden önce, sekiz yaşında olan torunu Muhammed'in bakımını ve himayesini kendisine vasiyet etmişti. Kâbe hizmetlerinden olan hacılara su ve yiyecek temini vazifeleri babasından miras kalmışsa da malî durumu bozulduğu ve fakir düştüğü için bu görevleri Abbas b. Abdülmuttalib'e devretmişti. Hâşimoğulları'nın reisiği ise ölümüne kadar uhdesinde kaldı. Nitekim Mekke'de onun oturduğu mahalleye Şi'bü Ebî Tâlib denirdi. Ebû Tâlib Kureys içinde önde gelen, sözü dinlenen, saygı duyulan bir kimse olup himayesini üstlendiği yeğeni Muhammed'in üzerine titrer, onu çok sever, uğurlu olduğuna inanır ve iyi yetişmesi için elinden geleni yapardı (İbn Sa'd, I, 119-120). Hatta seyahatlerinde bile yanından ayırmazdı. Nitekim onu himayesine aldığı ilk yıllarda bir kabile ile birlikte ticaret amacıyla Suriye'ye gitmeye karar verdiği zaman henüz on iki yaşlarında olan (İbn

Sa'd, I, 153) yeğenini de ısrarlı talebi üzerine yanına almıştı. Kaynakların ittifakla verdikleri bilgilere göre, ticaret kervanı Suriye topraklarındaki Busrâ'da konaklayınca rahip Bahîrâ Ebû Tâlib'e, yeğeninin gönderileceği İncil'de vaad edilen peygamber olduğunu, çocuğu iyi koruması gerektiğini söylemiş, bunun üzerine Ebû Tâlib Şam'a gitmekten vazgeçip süratle Mekke'ye dönmüştü (bk. BAHİRÂ).

Bi'setten sonra Ebû Tâlib, yeğeni Muhammed ile kendi oğlu Ali'nin gizlice namaz kıldıklarını öğrenince, atalarının dinini bırakamayacağını söylemekle beraber yeğenini ömrünün sonuna kadar savunup koruyacağını belirtmişti. Nitekim Hz. Peygamber Mekkeliler'i açıkça İslâm dinine çağırmaya başladığı ve putları terktemelerini istediği zaman ona muhalefet eden ve Muhammed'i kendilerine teslim etmesini isteyen müşriklere karşı durmuş, Hz. Peygamber'i onlara kesinlikle teslim etmeyeceğini söylemişti. Hatta Kureys müşrikleri Resûl-i Ekrem'e ve müslümanlara düşmanlıklarını arttırdıncâ Hâşim ve Muttalib oğullarını yarıdima çağırılmış, kardeşi Ebû Leheb dışındaki yakınları, kendilerine karşı girişilen boykot hareketine rağmen Ebû Tâlib mahallesinde onun etrafında toplanmışlar ve orada uzun bir süre sıkıntı içinde yaşamak zorunda kalmışlardı. Hz. Peygamber'i ve müslümanları himaye konusunda son derece cesur davranan Ebû Tâlib, Resûl-i Ekrem'in İslâmiyet'i kabul etmesi yolundaki ısrarlı tekliflerini hep cevapsız bırakmıştı. Hatta ölümünden önce, Hz. Peygamber hiç değilse son nefesinde kelime-i şehâdet getirerek şefaata nâil olmasını rica etmişti. Ebû Tâlib ise müşriklerin, ölüm korkusundan dolayı müslüman olduğunu ileri sürerek kendisiyle alay edebileceklerini söyleyerek onlara karşı küçük düşmek istemediğini belirtmiş ve Resûl-i Ekrem'in teklifine olumlu cevap vermemişti.

Ebû Tâlib'in müslüman veya müşrik olarak öldüğü hususu tartışmalıdır. Anlaşıldığına göre yeğenini en zor şartlarda savunmasına rağmen Arap kabile reislerinin gururları ve atalarının yoluna bağlı olma zaafı yüzünden İslâmiyet'i kabul ettiğini açıkça söyleme cesaretini gösterememiştir. Muhtelif hadis ve tefsir kaynakları, "Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, bilakis Allah dilediğine hidayet verir" (el-Kasas 28/56) meâlindeki âyetle, "Ne Peygamber'in ne de müminlerin akrabaları bile olsa müşrikler için af dilemeleri uygun olmaz" (et-Tevbe 9/113) meâlindeki âyetin bu hadise

üzerine nâzil olduğunu kaydederler (*Müşned*, II, 434, 441; Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 40; Tirmizî, "Tefsîr", 28; Taberî, *Tefsîr*, XI, 30-31; XX, 58-59). Şîa ise Ehl-i beyt'ten geldiğini söyledikleri rivayetlere dayanarak Ebû Tâlib'in ölüm döşeginde müslüman olduğunu ileri sürmüştür (meselâ bk. İbn Hacer, VII, 236-237; Şâmî, II, 565-570; Ali Nemâzî, s. 435; Abbas el-Kummî, I, 110). Şîa âlimlerinin Ebû Tâlib'in mümin olarak öldüğüne dair yazdıkları otuzdan fazla kitabın adları ve müellifleri, Şeyh Müfid'in *İmânü Ebî Tâlib* adlı eserinin (Kum 1412/1991) takdim yazısında zikredilmektedir. Şemseddin Ebû Ali el-Müsevî'nin *el-Hüce 'ale'z-zâhib ilâ tekfiri Ebî Tâlib*'i (nşr. Muhammed Bahrülulûm, Necef 1965), Şâfiî fakihî Berzencî'nin *Buğyetü't-tâlib li-îmânî Ebî Tâlib* adlı eserini ihtisar eden Ahmed b. Zeynî Dahlân'ın *Esne'l-me'tâlib fi necâtî Ebî Tâlib*'i (Kahire 1305), Mirza Muhammed Hüseyin b. Ali Rızâ er-Rabbânî'nin *Maşşadü't-tâlib fi imânî âbâ'î n-nebî (s.a.) ve 'ammihî Ebî Tâlib*'i (Bombay 1311), Ca'fer b. Muhammed en-Necfî'nin *Mevâhibü'l-vâhib fi fezâ'î Ebî Tâlib*'i (Necef 1341) bu eserler arasındadır (ayrıca bk. FETRET). Seyyid Muhammed Ali Şerefeddin el-Âmilî, Ebû Tâlib'in hayatı ve hakkındaki menkıbevî rivayetleri ihtiva eden *Şeyhu'l-Ebtaḥ* adlı bir eser yazmıştır (Beyrut 1987).

Ebû Tâlib'in, Hz. Peygamber'in çok sevip saydığı bir müslüman olan hanımı Fâtıma'dan dört oğlu (Tâlib, Akıl, Ca'fer, Ali) ve iki kızı (Ümmü Hânî, Cümâne) olmuştur. Ali b. Ebû Tâlib'i Resûl-i Ekrem, Ca'fer'i de Abbas b. Abdülmüttalib yetiştirmiştir.

Mekkeli şairlerden sayılan Ebû Tâlib'in bazı beyitleriyle *istişâd* edilmesi (Sezgin, II, 273) onun iyi bir şair olduğunu göstermektedir. Ebû Hiffân Abdullah b. Ahmed el-Mihzemî (ö. 255/869) tarafından derlenen şiirleri *Dîvânü Şeyhi'l-Ebâtiḥ* adıyla yayımlanmıştır (Necef 1356). Onun doksan dört beyitten meydana gelen "Lâmiyye" kasidesini, Hz. Peygamber'i Kureysliler'e karşı korumak maksadıyla söylediği kaydedilmektedir. Tamamı İbn Hişâm tarafından *es-Sîre*'ye alınmış olan (I, 272-280) kasideyi Ali Fehmi Câbiç *Tilbetü't-tâlib fi şerhi Lâmiyyeti Ebî Tâlib* adıyla şerhetmiştir (İstanbul 1327). Bazı beyitlerinin sonradan uydurulduğu belirtilen bu kaside (Cumahî, I, 244), şairin "Dâliyye" adlı bir başka kasidesiyle birlikte H. Ritter tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 128; *Müşned*, II, 434, 441; Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 40; Tirmizî, "Tefsîr", 28; Nesâî, "Cenâ'iz", 102; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 47, 53 vd., 118, 126, 129-130, 133, 135, 136, 139, 141 vd., 145 vd., 148 vd.; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 179-180, 182-183, 247, 264-269, 272-282, 333-334, 352-353; II, 371-372, 377-380, 417-418; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, I, 118-119 vd., 129-130, 153, 202, 208, 211; Cumahî, *Fuḥûlû's-su'arâ*, I, 233, 244-245; Taberî, *Târîḫ* (de Goeje), I, 1123 vd., 1173-1185, 1198 vd.; a.mlf., *Câmî'u'l-beyân* (Bulak), XI, 30-31; XX, 58-59; İbn Şehrâşûb, *Menâkıbü Âli Ebt Tâlib*, Necef 1376/1956, I, 34 vd., 52 vd., 61; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, Beyrut 1385/1956, II, 37, 61 vd., 64 vd., 90; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 305, 307; III, 47 vd.; a.mlf., *Tefsîrü'l-Kur'ân*, IV, 158; VI, 255-256; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 235-244; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi şireti hayri'l-'ibâd* (nşr. Mustafa Abdül-vâhid), Kahire 1407/1986, II, 563-570; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Saîd Ahmed A'râbî v.dğr.), Rabat 1398-1400/1978-80, III, 73-75; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XI, 33-34; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 62-70; Ali Fehmi Câbiç, *Tilbetü't-tâlib fi şerhi Lâmiyyeti Ebî Tâlib*, İstanbul 1327; Abdülhüseyn Ahmed el-Eminî en-Necfî, *el-Gâdir fi'l-Kitâb ve's-Sünne*, Tahran 1366, VII, 330-409; VIII, 3-29; Şiblî en-Nu'mânî, *Sirat-un Nabi: The Life of the Prophet* (trc. M. T. B. Budayûnî), Lahore, ts., I, 156-160, 219-222; W. Montgomery Watt, *Muhammad at Mecca*, Oxford 1953, s. 33, 36, 110, 119 vd., 137; a.mlf., "Abû Tâlib", *El*² (İng.), I, 152-153; Sezgin, GAS, II, 273-275; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IX, 697-701; Abbas el-Kummî, *el-Künâ' ve'l-elkâb*, Necef 1389/1969, I, 108-111; Ali Nemâzî, *Müstedrekü Sefîneti'l-bihâr*, Tahran 1984, s. 435; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), II, 79-81; III, 94 vd.; IV, 13 vd., 62 vd.; V, 5 vd., 51 vd.; Abdülhamîd Mahmûd el-Meslût, "Ebû Tâlib b. 'Abdilmüttalib", *ME*, XX/1 (1948), s. 82-86; XX/4, s. 364-369; Ahmed Kûtî, "el-Mevâkıf ü's-şî'iyye li-Ebî Tâlib", *MMLADm*, LVIII (1403/1983), s. 772-785; F. Buhl, "Ebû Tâlib", *İA*, IV, 52; Ali Refîi, "Âl-i Ebî Tâlib", *DMBİ*, I, 552-553.

ETHEM RUHİ FİĞLALİ

EBÜ TÂLİB b. ABDÜSSEMÎ'

(bk. İBN ABDÜSSEMÎ').

EBÜ TÂLİB el-BEZZÂZ

(bk. İBN GAYLÂN).

EBÜ TÂLİB HAN

(أبو طالب خان)

Ebû Tâlib b. Hâcî Muhammed
Beg-i Tebrizî-i İsfahânî
(ö. 1220/1805)Hindistan'da yetişen
İranlı tezkire yazarı.

1166'da (1752-53) Leknev'de doğdu. Aslen Tebrizli olan babası Hacı Muhammed Beg (ö. 1180/1766), Kaçarlar'dan Nâdir Şah zamanında İsfahan'dan Lek-

nev'e göç etmiş bir Âzerî Türkü'dür. Ebû Tâlib çocukluk yıllarını Mürşidâbâd'da Bengal vali yardımcısı Muzaffer Ceng'in sarayında geçirdi. Avaz'da (Oudh) Âsafüddeve'nin tahta çıkmasından sonra (1189/1775) Leknev'e döndü. Avaz nâibi Muhtârüddeve tarafından maliye memurluğuna tayin edildi. Bir süre Leknev'deki İngiliz temsilciliğinde çalıştıktan sonra 1202'de (1787) Kalkûta'ya gitti. Burada Hâfız-ı Şîrâzî'nin divanını yayımladı (1791). 1798'de Doğu Hindistan Şirketi Bengal ordusu kumandanı D. Richardson ile beş yıl süren Avrupa seyahatine çıktı. Seyahat sonrası yerleştiği Leknev'de öldü.

Eserleri. Kitaplarını Farsça yazan Ebû Tâlib Han'ın başlıca eserleri şunlardır: 1. *Hulâşatü'l-efkâr*. Müellifin yirmi beş yıl boyunca malzemesini topladığı eser, 494 İranlı şairin biyografisini ihtiva eden bir tezkiredir. Tezkire yazımında uyulması gereken kurallar hakkında bir mukadime ile başlayan eser, şairlerin alfabetik ve kronolojik sıra ile anlatıldığı yirmi sekiz bölüme (hadîka) ayrılmıştır. Eserin sonunda 160 şairin sadece isimlerini ve şiirlerinden birkaç beyti ihtiva eden bir zeyil ile müellifin çağdaşı yirmi üç şairin yer aldığı bir hâtime bulunmaktadır. Müellif bu tezkiresini kaleme alırken Ali Kulî Hân-ı Vâlih'in *Riyâzü's-şu'arâ*, Mîr Şemseddin Dihlevî'nin *Hulâşatü'l-bedî'* adlı eserlerinden geniş ölçüde faydalanmıştır. Eserin müellif nüshasından istinsah edilen ve müellif tarafından gözden geçirilen bir nüshası Indian Office Kütüphanesi'nde (nr. 696) bulunmaktadır (diğer nüshaları için bk. Storey, I/2, s. 878). 2. *Lübbü's-siyer ü Cihânnümâ*. 1208'de (1793-94) yazılmış muhtasar bir İslâm tarihi olan eser Âsafüddeve'ye ithaf edilmiştir (yazma nüshaları için bk. Storey, I/1, s. 145). 3. *Mesîr-i Tâlibî fi Bilâd-i Efrençî*. Müellifin Avrupa seyahati sırasında tuttuğu notlardan ve hâtıralarından meydana gelen eseri oğlu Mirza Hüseyin Ali yayımlamıştır (Kalkûta 1229/1812). D. Macfarlane tarafından muhtasar olarak da neşredilen eseri (Kalkûta 1827, 1836), C. Stewart *The Travels in Europe and Asia* adıyla İngilizce'ye tercüme etmiştir (London 1810, 1814). *Mesîr-i Tâlibî*'nin iki Fransızca tercümesinden ilkin G. Jansen Farsça aslıyla İngilizce tercümesini karşılaştırarak yapmış (Paris 1811), ikincisini de Ch. Malu İngilizce'sinden çevirmiştir (Paris 1819). Eserin Almanca çevirisi ise Fransızca tercümesinden yapılmıştır (Vienna 1813). 4.